

Gürgenç / 2-nji kitap -3

Category: Gutlaglar, Kitapcy, Sözler, Taryhy proza

написано kitapcy | 25 января, 2025

Gürgenç / 2-nji kitap -3 III BAP

Elkyssa, sene 407-nji hijriniň esedinde Sultan Mahmyt Gaznalynyň eradasy bilen onuň ýakyn hajyplarynyň* biri emir Altyntaş Horezminiň tagtyna çykdy. Oňa Horezmşa unwany berildi. Täji-tagta eýe bolan adam tiz üýtgeýän bolmaga çemeli, Altyntaş hem ýaňy ýakynda soltanyň öňünde gol gowşuryp duran gulamdygyny unutdy. Ol indi hakyky hökümdarlara mahsus bolan endiklere, häsiýetlere eýe bolup başlady. Ol horezmşalardan galan altyn nagyşly tagtda oturyp, köp zatlara göwün ýüwürdýärdi: "Men şunça ýyllap sultan Mahmyda gol gowşuryp hyzmat etdim. Onuň igenjine-de, käýinjine-de çydadym. Indi Alla maňa şu täji-tagty rowa gören bolsa, mundan soň men özbaşdak, garaşsyz hökümdar bolmaly. Hörezmin önde-de özbaşdak gudratly döwlet bolupdyr. Men onuň öňki gudratyny dikeltmegim gerek. Munuň üçin güýçli goşuna eýe bolmaly. Ondan soň sultan Mahmyda «Aňyrrakda gez, gözüne çybyk deger» diýse bolar. Emma häzir muny aýdyp bolmaýar. Öňürti güýçli goşun toplamaly, goňşy ýurtlaryň birkisi bilen dostluk şertnamalaryny baglaşmaly»... Altyntaşyň hyýalyny salama gelen serkerde Arslan Jazyp böldi:

– Aly hezret, bir hili aladaly görünýäňiz, nämäniň aladasyny edýäňiz-diýip, ol şalara edilýän adatdaky tagzymdan soň sorady.

Altyntaş serkerde göýä onuň içindäkini bilen ýaly oňa şübheli seretdi. "Sultan muny ýone ýere meniň ýanymda goýup giden däldir. Muňa ynanyp içiňdäkini aýdyp bolmaz" diýen kellesine gelip geçen pikirden soň:

– Ýurduň baştutany bolandan soň onuň aladasyny etmän bolýamy. Biziň esasy aladamyz halkyň parahat durmuşyny saklamak, ony töwerekdäki göçmençi taýpalaryň hüjüminden goramak. Munuň üçin güýçli goşun gerek. Häzir biziň ygtyýarymyzdaky soltanyň goýup giden ojagaz leşgeri bilen goranyp bolmaýar. Soltanyň goşunu

bolsa daşda. Şonuň üçin özümüz goşun toplamaly-diýip, sözüniň serkerdä nähili täsir edenini bilmek üçin oňa synçy nazaryny dikdi.

Serkerde Arslan Jazyp içindäkini daşyna çykarýan adamlardan däl ekeni. Ol:

-Siz şeýle karara gelen bolsaňyz yzyny Alla oňarsyn-diýdi. İçinden bolsa “Onuň bu işi soltana ýararmyka? Adatda bir güýçli goşunyň eýesi başga ýerde ýene bir güýçli goşunyň döremegini halamaýar-a, onda-da öz garamagyndaky ýurtda” diýip gyjyndy.

Arslan Jazyp Altyntaşyň täze toplajak goşunyny onuň ygtyýaryna bermejegini bilse-de, synamak üçin sorady:

– Aly hezret, güýçli goşuna örän tejribeli serkerde-de gerek bolar. Bu ýurtda şeýle serkerde tapylarmyka?

Altyntaş Arslan Jazyba garap, kinaýaly ýylgyrdy:

– Güýçli goşuna tejribeli serkerde-de bar-a.

Arslan Jazyp özünü nazarda tutup aýdylan söze düşünse-de, düşünmedik bolup, şeýle diýdi:

– Siz şeýle güýçli goşun toplasaňyz, biziň bu ýerde geregimiz ýok. Men öz esgerlerim bilen ýurda gaýdybersem-de bolar.

– Ýok! Men Sizi hiç ýere goýbermen. Goşuny bile toplarys.

Arslan Jazyp soltanyň halamajak işine özuniň goşulmagyny islemese-de, “Patyşanyň emri wajy” diýen öňden gelýän düzgüne boýun egmeli boldy.

Altyntaş aýdanyny edip, töwerekdäki türki taýpalaryň, Horezmiň men diýen edermen ýigitlerinden goşun gullugyna çekip başlady. Gürgenjiň gylyç, galkan, naýza, keman, peýkam ýasaýan ussalary gije-gündiz körük basyp, ýarag ýasadylar. Bu işleriň başında Altyntaş Arslan Jazybyň özünü goýdy. Bu işler barada Gazna habar ýetiräýmesin diýip onuň özüne bildirmän, berk gözegçiliğiň astyna aldy.

Bir ýyla ýetip ýetmän Altyntaşyň göwnündäki goşun toplandy. Arslan Jazyp kyn işden eli boşap, indi arkaýyn uly goşuna serkerdelik ederin diýen wagty Jeýhuna gark bolup, dereksiz ýitdi...

Anuştegin ýazgynyň şu ýerine gelende tisginip gitdi, özünü Arslan Jazybyň, Ekinçini Altyntaşyň ýerinde goýup, göz öňüne

getirdi. «Juda meňzeş ýagdaý, örän ogşaş waka. Taryh gaýtalanaýmasa ýagşy» diýen pikir geldi serine. Depderi ýapyp, bir salym dymyp oturdy. Onuň oýa çümüp oturanyny gören mährem aýaly garşysyna gelip çökdi-de ýuwaşlyk bilen elinden depderi aldy:

– Okap ýadadyňyzmy?-diýdi.

– Ýok, ýadamadym. Bu dünýäniň işlerine haýran galyp otyryn. Durmuşda arasyňa asyrlar düşse-de biri-birine juda meňzeş wakalar bolýan ekeni-diýdi Anuştegin.

– Bolsa bolsun, onuň Size näme dahly bar. Irräk ýatyp, dynjyňzy alyň, günü bilen işiňizde-de ýadaýaňyz ahyr. – diýip, aýaly depderi bermän turup gitdi.

Anuştegin aýalynyň mähribanlygyny ret etmäge göwni bolman, huptan namazyny okap, ýatylýan otaga geçdi. Emma uzak wagt uklap bilmedi. Okan wakalarynyň soňy nähili bolarka diýip, özüče çaklady. Olary häzirki ýagdaýa deňeşdirip, özuniň Ekinçi bilen aragatnaşygynyň soňuna göz ýetirjek bolup gördü. Birdenem kellesine Altyntaşyň Arslan Jazyba ulanan çäresini Ekinçi-de ulanaýmagy mümkün diýen pikir geldi. Ýene “Ýok, ol beýle işi edip bilmez. Onsoňam soltana nama baryp ýeten bolsa, ony tizarada ýygnar” diýip, ýüregi düşüşdi.

Ertesi Anuştegin işinden ýadap gelse-de, şamlyk naharyndan soň depderi ýene eline aldy, wakalary yzarlap ugrady:

Serkerdeleri ýitirim bolandan soň onuň esgerlerinden ikisi gaçdylar. Olaryň gaçany köşge iki günden soň mälim boldy. Ýogsa yzlaryndan kowgy iberip, tutup getirerdiler.

Gaçaklar sag-aman Gazna ýetip bardylar. Şeýlelikde Altyntaşyň uly goşun toplany, serkerde Arslan Jazybyň ýogalany hakyndaky habarlar soltan Mahmyda ýetip bardy.

Horezminden gelen garaşylmadyk bu habar ýaşy bir çene baran soltany önküleri ýaly derhal ýaraga ýapyşmaga ündemedi, tersine birneme ejizleden ýaly etdi:

– Ýa Alla, bu adamlary nä tüýsli edip ýaratdyň! Düýn öňümde dyzyna çöküp, tagzym edýän gulamym bu gün özünü şa saýyp, bizden bidin güýcli goşun toplapdyr. Kimiň garşysyna?! Töweregindäki taýpalarylaryň garşysynamy? Ýok, olaryň garşysyna meniň goýup gaýdan leşgerim hem ýeterlikdi. Serkerde Arslan

Jazybyň derýa gark bolmagynda-da onuň eli bolmaly. Bu şübhесiz-diýip, zeýrenip oturan soltany tagtyň töweregindäki wezir-wekiller eýle däldir, beýle däldir diýişip, köşesdirmäge çalyşdylar. Soňunda hajyplaryň biri:

– Kyblaýy älem, Altyntaşyň özüni bir bahana bilen çagyryň. Geleninden soň ony näme etseňiz ygtyýaryňyz-diýdi. Soltan Mahmyt Altyntaşyň geljegine gaty bir ynamy bolmasa-da, agtyklarynyň birine toý edýändigini aýdyp, toýa çakylykçy hökmünde bu maslahaty beren hajybyň özüni iberdi.

Uzak ýoly söküp, Gürgenje baryp ýeten hajyby Altyntaş hormat bilen garşy aldy. Hezzet baryny etdi. Emma gezek çakylyga gelende ony ret etdi.

– Muhterem hajyp jenaplary – diýip, ol mylaýymlyk bilen söze başlady.-Men Siziň bilen Gazna gidip biljek däl. Eger şeýle toý bar bolsa, toýy oňuna bolsun – diýmek bilen ol hiç hili toý ýok, bu bir bahana diýen manyny ýaňzytdy. Soňra – Dogrusyny aýdyp gepleşeli – diýdi – Soltanymyz meniň goşun toplanomy eşidip, ony başgaça düşünen bolmaly. Men goşuny biriniň üstüne ýörüş etmek üçin toplamadym. Ony Horezminiň üstüne ýörüş etjeklerden goranmak üçin topladym. Meniň şu sözlerimi soltanymza ýetirmegiňizi Sizden towakga edýärin.

Ine şu sözler bilen Altyntaş Horezmiň güýjini mälim edip, hajyby soltana sowgat-salamlar bilen ugradyp goýberdi. Hajyp Gazna ýetip gelende Soltan Mahmyt agyr dert bilen düşekde ýatyrdy. Ol:

– Altyntaş gelmedimi?-diýip, hajyba getirip bilmediň diýen manyda ýaman gözü bilen garady. – Ol meniň çakylygyny ret etmäge niçik milt edip bildi. Sag-aman ýerimden galsam, onuň bilen hasaplaşaryn-diýdi.

Emma ýerinden galmak oňa nesip etmedi, özüniň köp ganly gowgalar salan dünýäsi bilen hoşlaşdy.

Soltanyň ölümü hakynthaky aky habar Altyntaşyň gulagyna buşluk bolup degdi. Çünkü, soltanyň çakylygyny ret edişine etdi welin, munuň soňunyň nähili boljagyny bilmän howatyrdady.

Taryhda boşap galan tagt üçin görüşler, jedelli jeňler sanardan köpdir. Soltan Mahmyt Gaznalydan galan tagta eýe çykmak üçin onuň ogullarynyň arasynda görüş başlandy. Bu

göreşde Altyntaş şazadalaryň hiç haýsysynyň tarapyny çalmady. Eger biriniň tarapyny çalsa beýlekisi oňa duşman boljakdy. Eger ol tagta çykaýsa has howply duşman gazanjakdygyny bilyärdi. Hernä bu göreş uly bir gandöküşliksiz uzaga çekmän çözüldi. Öz diýenli, gujurly, mekirlikden hem paýly şazada Masut agasy Muhammetden tagty gaýtaryp aldy. Indi ol şazada däl, Soltan Masut bolup, ýurda hökümdarlyk edip başlady. Entek onuň taryha nähili hökümdar hökmünde girjegi belli bolmasa-da, pederiniň göreledesine eýerp, ylma, edebiýata, sungata sarpa goýýandygy bellidi. Kakasynyň döwründe Gürgençden gelen horezmlı beýik alym Aburaýhan al Biruna howandarlyk edýärdi. Altyntaş sultan Mahmydyň döwründe onuň köşgünde ýakyn adamlarynyň biri bolup işleýärkä şazada Masudyň häsiýetlerine belet bolupdy. Ol özünüň tejribeli serkerde, parasatly syýasatçydygyny Masudyň hem bilyändigini nazarda tutup, oňa şu ugurlarda halypalyk etmekligiň hyýalyna mündi. Şu hyýal bilenem ýaş soltana maslahat hökmünde nama gönderdi. Nama yetip gelende Masut köşgünde wezir-wekilleri bilen maslahat geçirip otyrды. Köşk hadymy girip, Horezmden çapar gelenini habar bereninde Masut Altyntaşdan gutlag bilen sowgatsalamlara garaşýan bolsa-da:

– Náme habar bilen gelipdir?-diýdi.

Hadym:

– Size Horezmşa Altyntaşdan sowgat-salamlar bilen bir nama getiripdir – diýeninde çaparbaşyny çağyrmagy buýurdy. Kyrk atly çaparyň baştutany girip, tagzym bilen iki elläp namany uzatdy. Namany okaýarka Masudyň ýüzünde kinaýaly ýylgyryş peýda boldy. wezir-wekiller soltanyň ýüzündäki manydan namada möhüm gepiň ýokdygyny aňdylar. Masut Altyntaşyň akyl öwredýänini kinaýalap ýylgyrypdy. Altyntaş bolsa Masuda gutlaglar bilen hamdu-senalardan soň dogry maslahat berip, şeýle sözleri ýazypdy: «..Mawerannahyryň hökümdary Alytegin biziň ganym duşmanymyz. Duşman hiç haçan dost bolmaz. Şeýle-de bolsa, onuň bilen şertnama baglaşyp, ýakynlaşmak gerek. Bu juda zerur. Balh, Taharystan, Sagynýan, Termiz, Kuwadýan, Huttal welaýatlaryny goşun bilen üpjün etmek gerek. Çünkü, ol bu goragsyz welaýatlara çem gelen wagty cozup talar. Kaşgaryň

hökümdary Kadyr han bilen hem arany sazlamak gerek. Jaýy jennet pederiňiz ony tagta çykarmak üçin köp alada etdi. Indi onuň bilen dostluguň berkleşmegi üçin ony goldamaly. Ol Size hakyky dost bolup bilmese-de, iş ýüzünde gowy gatnaşygy saklasaňyz başgalary Size garşy küsgürmez..."

Masut namany ilki okanynda ony kinaýa bilen kabul eden bolsa-da, Altyntaşyň maslahatlaryny amal etmegin ýüregine düwdi. Aradan köp wagt geçmän Kaşgara – Kadyr hanyň huzuryna mertebeli adamlaryndan ilciler iberdi. İlçilere Masudyň tagta çykanyny habar bermek bilen onuň aralaryndaky dostlugu has berkleşdirmegi isleýändigini, munuň üçin Kadyr hanyň gyzyny Masudyň özüne, ogly Bogra teginiň gyzyny Masudyň miras düşer ogly Mawduda soraýandygyny aýtmak tabşyryldy.

Kadyr han ilcileri güler ýüz bilen garşylap, Mesudyň tekliplerini hoşallyk bilen kabul etdi.

Şeýlelikde soltan Masut Kadyr han bilen arany sazlap aldy. Indi onuň esasy ünjüsü Mawerannahyr hökümdary Alytegindi. Dogrusyny aýdanda, diňe olam däl, güýcli goşunyň eýesi Altyntaş hemdi. Elbetde, goşuny näçe güýcli bolsa-da ol Gaznanyň üstüne ýörüş etmäge milt edip bilmez. Yöne goşunyna daýanyp, islän wagty garaşsyzlygyny yqlan eder. Üstüne goşun çekjegiňi bilse-de, başga döwletler bilen garşyňa şertnama baglaşar.

Kakasy soltan Mahmyt hem şu ýagdaýlaryň ýuze çykmagyndan howatyr edýärdi. Eger ony Gazna çagyryp alyp, ýoguna ýanyp bolsady, bir ünjüden dynardy. Emma ol gelmez. Kakasy çagyrandanda gelmedi. Eger gelse Horezmine gaýdyp barmajagyny bilýär, bileni üçinem gelmez. Şonuň üçin onuň Alytegin bilen ýakynlaşmagynyň öňüni alyp, özi arany sazlamalydy. Emma soltan Masudyň bu arzuw-hyýaly amala aşmady. Alytegin onuň bilen kes-kelläm ylalaşyga barmady. Çünkü Masut agasy Muhammet bilen tagt üçin göreşip ýöreninde Alyteginden kömek sorap, oňa Huttaly bermegi wada edipdi. Emma tagta çykanyndan soň ol wada unudyldy. Şundan soň Alytegin guýrugyna basylan ýylana döndi. Alytegin bilen arany sazlap bolmajagyna gözü ýeten soltan Masut indi başga ýol tapdy. Ol bir okda iki towşany awlamakçy bolup, Altyntaşa Mawerannahyra ýörüş etmegin teklip etdi.

Özüniň hem baş müň atly goşun berjegini duýdurdy. Horezm resmi taýdan Gaznanyň tabynlygynda bolangoň bu teklip buýruga barabardy. Şeýle bolsa-da, Altyntaş ony ret edip bilerdi, emma hökümdarlara mahsus bolan ýer-ýurt, olja, ýesir almak islegi oňa-da ýat däldi. Soňa görä-de, ol sultan Masudyň teklibini höwes bilen kabul etdi.

Horezminiň gazaply gyşy çykyp, baharyň mylaýym ýelleri öwsüp başlanynda Altyntaş Mawerannahyra goşun çekdi. Alytegin Buharanyň goragyny gazylara tabşyryp, erk-galanyň goragyna 150 gulamy goýdy. Özi esasy goşunu bilen Dubusy tarapa çekildi. Altyntaşyň leşgeri Buharany gabanynda gazylar hem ilat hem aman diläp, teslim boldular. erk-galanyň goragçylary bolsa peýdasyz garşylyk görkezdiler, olaryň segseni heläk bolup, ýetmişи ýesir düşdi. erk-gala hem alyndy. Emma Dubusydaky esasy goşun bilen söweşde Altyntaş agyr ýaradar boldy. Ony söweş meýdanyndan çadyryna getirdiler. Bir salymdan özüne gelip, gözünü açan Altyntaş:

– Söweş gidip durmy?-diýip sorady.

Onuň başujunda oturan weziri:

– Gidip dur, Aly hezret, duşman haýallap başlady, nesip bolsa eňiş biziňki bolar.

– Onuň ýaly bolsa jeňi togtadyň, şunça gan döküleni ýeter-diýip Altyntaş weziriň sözünü böldi.

Onuň bu gezi wezire-de makul boldy. Ol şu ýerde duran hajyplaryň birine:

– Eşitdiňizmi? Şanyň emrini derhal leşgere ýetiriň!-diýdi.

Söweş togtadyldy. Ýeňip barýan goşunyň birden söweşden el çekmigi diňe öz urşujylaryny däl, duşman tarapyny hem geň galdyrdy.

– O tarapdan adam çagyryň, ýaraşygyň ýolunu ediň-diýip, naýynjar görnüşde ýatan Altyntaş wezirine ýüzlendi – Alytegin Gazna bilen ylalaşyk etmese sultan Masut ony parahat goýmaz. Bu sapar bizi goýberen bolsa, indiki sapar özi goşun çekip geler. Şony Alytegine düşündirmek gerek.

Altyntaşyň soňky sözüniň äheňinden özüniň goşun çekip gelenine ökünýändigi bildirip durdy. Wezir hökümdarynyň agyr ýaralydygyny syr tutup, Alyteginiň weziri bilen ikiçäk duşuşyk

gurady.

– Muhterem kärdeş, biz Siziň üstüňize öz ygtyýarymyz bilen goşun çekip gelmedik. Bu sultan Masudyň buýrugy bilen boldy. Munuň hem sebäpcisi Siziň hökümdarynyz Alytegin hezretleriniň özi. Ol sultan Masudyň ylalaşyk hakyndaky tekliplerini ret edip, arada duşmançylyk döretdi. Indi Size maslahatymyz: hökümdarynyzy Gazna bilen ylalaşyk etmäge yryň. Bu işde horezmşa Altyntaşyň aracı boljakdygyny aýdyň. Ýogsa sultan Mesut sizi parahat ýaşatmaz.

Alyteginiň weziri kärdeşiniň sözlerini üns bilen diňläp, maslahatyň doğrudygyna ynanç hasyl etdi we ony hökümdary Alyteginé yetirjekdigine söz berdi. Alytegin hazırlıkçe başga çykalga bolmanyndan soň bu teklip bilen razylaşyp, Altyntaşyň karargähine ilçilerini iberdi. Ýagdaýynyň gowy däldigine garamazdan Altyntaş ilçileri kabul etdi. Ýaraşya gol çekildi. Gazna bilen hem ylalaşya gelinýän boldy. Şundan soň Alytegin Sagynýana gaýtdy. Horezme Altyntaşyň özi däl-de, jesedi geldi. Ony patşalarara mahsus bolan däp-dessur bilen uly hormat bilen jaýladylar.

Altyntaşyň ölümü hakyndaky habar Gazna ýetip baranda sultan Masut gynanmagyň ýerine bir howply adamdan dynanyny kem görmedi. Emma Altyntaşyň Gürgençde iki gerçek ogullarynyň bardygynadan, goşun hem hazır olaryň elindediginden çekinip, döwleti olaryň elinden almaga milt edip bilmedi.

Emma indi Altyntaşyň ýerine boljak onuň ogluna doly hökümdarlyk hukugyny bermezlige karar etdi. Şu mazmunda ýazylan perman bilen baş wezirini we ogly Mawdudy Gürgenje özünüň gynanjyny ýetirmek hem-de ýurda täze baştutan bellemek üçin iberdi.

Üç hepde diýende kyrk atly nökeri bilen ýetip gelen şazada Mawdudy we soltanyň baş wezirini Gürgenjiň kethudalary, köşk emeldarlary, Altyntaşyň ogullary hormat görkezip, garşıyaldylar.

Gaznalıylar soltanyň adyndan we özleri merhumyň maşgalasyna gyanç bildirip, onuň gubrunyň üstüne bardylar, aýat-töwir okatdylar. Şundan soň köşgүň öňündäki meýdanda bolan köp adamly ýygnanyakda soltanyň baş weziri birinji bolup, nutk

sözledi. Ol ilki Altyntaşyň ajaýyp feziletleri*, mertligi, tejribeli serkerde, parasatly hökümdardygy, öz soltanyna wepalylygy barada aýdyp, yzyndan soltan Masudyň Allanyň ýerdäki saýasydygyny, onuň adyllygyny sahawatlylygyny nygtap, Horezmine mydama adalat gözü bilen seredýändigi, bu ýurtda hemiše asudalygyň, bolelinligiň bolmagyny isleýändigi hakynda agyz köprüdip gürläninden soň esasy meselä geçdi:

-Muhterem möminler, Allanyň eradasy bilen Horezmşa Altyntaş dünýasını täzeledi. Indi şeýle tejribeli serkerde, parasatly döwlet baştutanyň ýerini doldurmak gaty kyn. Şoňa görä soltanymyz Altyntaşyň işlerini dowam etdirmek, ýurdy parasatly dolandırmak üçin bir kelleden iki kelle ýagşy diýen hak gepe eýerip, Horezmşa unwanyny özünüň oglы şazada Mawdud hezretlerine dakyp, onuň adyndan ýurdy dolandırmaklyga Altyntaşyň oglы jenap Haruna ygtyýarnama berdi. İne şular barada meniň elimde soltanymyzyň permany bar. Şu permana laýyklykda ýurda jar çekdirmeli.

Wezir sözünü gutaryp gutarmanka märeke ñede gowur başlandy. Harun bolsa kalbynda gaýnaýan gazabyny saklajak bolup, dişini gaýym gysyp durdy. Şazada Mawdut rejäniň düzüw däldigini aňyp, bir elini ýokary galdyryp, märeka ýüzlendi:

-Halaýyk! Dynçlanyň! «Sakawuň soňuna seret» diýen gep bar. Men Gaznada şazada, Horezminde şa bolsam-da, şanyň tagtyna geçip oturjak däl. Ol tagt gardaşym Harunyňky. Eger ol ýurdy meniň adymdan dolandıranynda ýaman işleri etmän, ýagşy işleri amal etse, men razy...

Şazada dile çeper adam eken, ol çyn ýüregindenmi ýa dil ujundanmy adamlaryň ýüreginden turýan sözleri tapyp, märekanı köşeşirdi. Emma Harunyň gahary köşeşenokdy. Ol özünü kemsidilen, degnasyna deglen hasap edýärde. Hernä ol gaznalyalar bilen saçak başynda-da, Mawdut bilen ikiçäk gepleşikde-de gahar-kinesini daşyna çykarmady. Sebäbi kakasynyň döwründen bäri bir dogany Gaznada soltanyň hyzmatyndady. Soltanyň ony girew hökmünde saklaýandygyny kakasynyň namazyna-da goýbermändiginden bildi. Ýogsa özdiýenli, namysjaň Harun özünü kemsidiçi perman üçin bu gelenleri yzyna it salyp kowardy. Gaznalyalar Gürgençde köp

eglenmediler. Iküç gün dem-dynçlaryny alyp, yzyna dolandylar..

***

Horezmşa unwanyny alan Mawdut daşda-Gaznada bolansoň Gürgençde hökümdarlyk edýän Harunyň öz eli, öz ýakasydy. Onuň hem kakasy Altyntaş ýaly özbaşdaklyga meýli ýok däldi. Arada garaşylmadyk ýerden bir pajygaly ýagdaýyň ýuze çykmagy Harunyň sultan Masut bilen arasyň düýpgöter bozulmagyna sebäp boldy. Harunyň Gaznadaky dogany üçekden ýykylip heläk bolýar. Bu habary ýetirenler onuň tötänden däl-de, sultan Masudyň gizlin buýrugy bilen itip goýberilendigini ýaňzydýarlar. Öňem degnasyna deglen Harun bu habaryň anygyna ýetmän gazaba mündi.

– Eziz adamlar, sultan Masut biziň garaşyşymyz ýaly, pederi sultan Mahmyt Gaznaly kimin adalatly, hakykatçy, sahawatly sultan däl eken – diýip, bu sowuk habar mynasybetli köşge çagyran wezir-wekillerine, serkerdelere, şäheriň kethudalaryna ýüzlendi. – Ol jaýy jennet pederimizi Mawerannahra uruşa iberip, onuň ölümne sebäpkär boldy. Ol Horezmşa uruşda wepat bolaýsa, öz ogly Mawdudy Horezmşa edip, bizi onuň gullugynda goýmagy öňünden meýilleşdiren ekeni. Ine indi bolsa doganymyzy-da hile bilen öldüripdir. Biz bu horluklara çydap, ýene näme sütemleriň bolsa ediber diýip, ýaşasak pederimiziň ruhy bizi bagışlamaz...

Harun, entek, sözünü gutarmanka serkerdeleriň hatarynda oturan inisi Handan:8

-Masudyň hem, Mawdudyň hem atlaryny hütbeden aýyryp, Horezminiň özbaşdaklygyny jar etmeli-diýip gygyrdy. Bu elbetde, agasynyň pikiridi. Wezirleriň biri:

– Harun ibn Altyntaşy Horezmşa diýip hem jar çekdirmeli-diýip ýerinden turup aýtdy.

Oturanylaryň ählisi orta atylan teklipleri goldap seslendiler. Şundan soň Haruna aýdara söz hem galmadı.

Horezmiň garaşsyzlygy jar edilip, atlarynyň hutbeden aýrylandygy baradaky habar sultan Masudyň tas ýüregini togtadypdy. Ol gaharyny kimden çykarjagyny bilmän ogly Mawduda:

– Men saňa Horezmşa unwanyny berdim, sen bäride däl-de, Gürgençde oturmalydyň!-diýip, ajysyny pürkdi.

Mawdut:

– Men Gürgençde bolan bolsam, üçekden ýykylyp ölen doganynyň ýerine Harun meni minaradan okladyp öldürerdi..- diýdi.

– Doganynyň ýazgydy şeýle bolsa, biziň näme günämiz bar. Alla tarapyn bolan bu işde-diýip, soltan elini göterip ýokara yşarat etdi.

Nedimleriň biri:

– Olar muny Siziň aýdyşyňz ýaly düşünmändirler-de. Belki duşmanlarymyz bu bolan pajygadan peýdalanyp, olaryň yüreklerini çisirendirler – diýdi.

– Akyllı başlı adam her gep-gybata ynanmaz. Harun hem ynanan däldir. Çünkü olaryň inisiniň ölümünden girew hökmünde elimizde bolany gow-a. Yöne oňa bahana gerek bolan bolmaly. Näme bolsa-da, bu dönükligi bagışlap bolmaz. Munuň bir çäresini görmeli bolarys-diýip, soltan özünü birneme köşeşdirdi.

Harun bolsa garaşsyzlygyny jar edeni bilenem köšeşenokdy. Ol soltan Masutdan ar almaklygyň küyüne düşüp, goşunynyň sanyny artdyryp başlady. Munuň üstesine Mawerannahyryň hökümdary, gaznalylaryň ezeli duşmany Alytegin bilen harby hyzmatdaşlyk barada şertnama baglaşdy. Bu şertnama laýyklykda Harun Horasana, Alytegin Termez bilen Balha ýörüş etmelidiler. Emma Alyteginin biwagt aradan çykmagy bu ýörüşi yza çekdirdi. Şundan soň Harun Horasana ýörüş etnek için Jendiň hökümdary Şa Mäligi ýardama çagyrdy. Şa Mälik ilki onuň bu işini sözde goldady we on baş müň atly urşujy bermegi wada etdi. Olar bu barada ylalaşyga gol çekişmek üçin derýanyň ortasynda gämide duşuşmalydylar. Ikisi-de Jeýhunyň boýuna bardylar. Jendden derýanyň özi tarapdaky kenaryna gelen Şa Mälik günbatar kenardaky Harunyň agyrleşgerini görüp, göwnüne bir çiglik gitdimi, nämemi beren sözünden dänip, yzyna gaýdyp gitdi.

Haruny başa barmadyk bu iş hem raýyndan gaýtaryp bilmedi. Ol indi Alyteginin ogullaryna ýüzlendi. Ön kakalary bilen baglaşylan şertnamany gaýtadan güýje girizip, olar aňyrdan Harun bärinden ýörüše başladylar.

Harunyň çar tarapa at salyp Gaznanyň garşysyna güýç toplaýandygyndan habardar edilen sultan Masut onuň ilkinji hereketinden gazaplanan wagtynda dile alan çäresini tizleşdirdi. Ol bu çäräni amala aşyrmak üçin goşunyň, gylyjyň güýjüne däl-de, altyn-zeriň güýjüne daýandy.

***

Özüniň ölüme höküm edilendiginden bihabar Harun Horasana tarap uly ynam bilen agyr leşgeriň öňüni çekip barýardy. Ýeterli sepelän ýaz ýagşy ýoluň tozanyny basypdy. Baharyň hoştap howasy leşgeriň ruhyýetine gowy täsir edipdi. Daň atandan giç öyläne çenli ýol söküp gelýän goşun düşelge üçin bir amatly ýeriň üstünden baryp, şu ýerde goş ýazdyrdy. Indi özüni Horezmşa yqlan eden Harun üçin derhal şahana çadır dikildi. Onuň keýpi kökdi. Şertnama baglaşan şärigi Mawerannahyryň hökümdarynyň eýýam Sagynýany alyp, Termize tarap barýandygy barada habar gelip gowuşdy. Termizden soň ol derýadan geçip, goşular, iki uly goşun birigip, Horasana aralaşanda sultan Masut bu uly güýjüň öňünde durup bilsin-dä!

Şeýle süýji hyýallar bilen uka giden Haruna gaýta oýanmak nesip etmedi. Bu işi amala aşyrmak üçin öňräkden taýýarlyk görülyärdi. Harunyň Horasana ýörüşi başlanmazyndan bir aý çemesi öň, Gürgenje Gaznadan kerwen bilen gaýdan bir «söwdagär» kerwensaraýda düşlemän, köşge ýakyn ýerde, bir jaýda erleşdi. Öyüň eýesi ýeke özi ýasaýan ýaşuly adam ekeni. Ol öň Horezmşa Abul Abbasyň döwründe köşkde hyzmatda bolup, ýurdy gazonalyalar alanoň ony köşkden çetleşdiren ekenler. Häzir hem onuň köşkde hyzmatdakylardan birki tanyşlary bar eken . Söwdagär oňa gowuja eçiliп, köşkdäki tanyşlarynyň biri bilen duşurmagyny haýış etdi. Şol günüň ertesi giç aşsam ýaşuly yzyna bir ýigidi tirkäp geldi. Ol ony patyşanyň ýakyn gulamlarynyň biri diýip tanyşdyrdy. Salam-helekden soň «söwdagär» onuň taryna kakyp görди:

- Byradar, meniň patyşaňyzdan bitjek bir işim bar, eger siz şuňa kömek etseňiz, meniňem size bir uly sowgadym bar.
- Onuň näme işdigini aýtsaňyz bitirjek bolup gorerin, eger

özüm oňarmasam patyşamyza has ýakyn hyzmatda bir dostum bar
şoňa haýış ederin.

«Söwdagär» bir salym dymyp bir zatlary oýlanan kişi boldy.
Soňra:

- Meniň işim patyşaňzyň Horasana etjek ýörüşi bilen bagly.
Öňürti ol ýörüşiň haçan başlanjakdygyny bilmeli.
- Ony-da şol dostumdan anygyny bilip bererin, jenap.
- Gowusy, siz onuň özünü şu ýere çagyryp getiriň. Üçümüz oturyp, meniň patyşaňyzdan bitjek işimiň maslahatyny bile ederis-diýip, «söwdagär» kisesinden bir gysym tylla alyp, gulamyň eline jyňgyrdadyp dökdi.

Şunuň bilen gulamyň aýdylan teklibe gep-sözsüz razylygy gazanyldy. Şol günüň özünde gijäniň ýaryna golaý ol dostuny alyp geldi. Onuň “dostum” diýeni ýaşy jähetden özünden ekabyrrak, gözleri ýanyp duran hyjuwly, daýaw pyýada ekeni. Salam-hälekden, tanyşlykdan soň «söwdagär» patyşanyň endikleri, gylyk-häsíyeti barada soraşdyran boldy, soňundan:

- Ýigitler, eger şu iş bitse, ikiňizem ömrüňiz ötýänçä, nädip sowsaňyzam ýetýän altyna eýe bolarsyňz-diýdi.

Bu gepden soň gulamlaryň ikisi-de, onça altynyň ýöne-möne iş üçin berilmeýändigini aňdylar. Soňky gelen ýigit:

- Jenap, siz bize beýle uly baýlygy wada edip, näme ýumuş buýurmakçy bolýaňyz? Aýdyň biz näme iş etmeli?
- Siz entek maňa Horasana ýörüşiň haçan başlanýandygyny aýtmadyňz-diýip «söwdagär» soňky gelene ýüzlendi.
- Ýörüş basym, baharyň girmegi bilen başlanýar-diýdi ol.
- Onda patyşaňza bu ýörüşi bes etdirmeli. İş ine şu. Gulamlar bu gepiň hakyky manysyny aňşyrman, biri-birine geň galyp seredişdiler. Olaryň ekabry:
- Ýörüşi bes etdirmäge patyşany yrmak biziň elimizden gelmeýär, jenap – diýdi.

«Söwdagär» gulamlaryň sadalygyna ýylgyrdy, Soňra:

- Ony yrmak diňe siziň däl, hiç kimiň hem elinden gelmez. Şonuň üçin siz eliňizden gelýän işi edäýmeli-diýdi.

Häliden bări edilýän gürrüniň düýp maksadyna indi düşünen gulamlar:

- Ýok, ýok! Bu mümkün däl!-diýisip ör gökden geldiler.

«Söwdagär» rahatlygyny bozman, gürrüň göýä adam däl-de serçe soýmak hakynda ýaly parahat gürledi:

– Bu ýerde, köşkde mümkün bolmasa, goý ol ýörüše atlansyn, şonda birinji düşelgede ýa-da ikinji düşelgede siziň ýaly gerçek ýigitler munuň mümkünçiliginı tapar. Onsoňam siziň bu haýyrly işiňizi Hudaý hem goldar.

– Diýyäniňiz näme, jenap, adam öldürmek haýyrly işmi?!

– Bir adamyň ölümü bilen müňlerce adamy ölümden gutaryp bolýan bolsa, elbetde, haýyrly hem sogaply iş. Özüňiz pikir edip görүň, Harun Horasana goşun çekip baryp, soltanyň goşunu bilen ganly söweş başlansa näçe müňläp özüňiz ýaly ýigitler gurban bolar. Siziň özüňiziň hem ol ýerden aman gaýtjagyňz belli däl. Eger siz şu işi amala aşyrsaňyz, özüňiz bilen azыndan ýigrimi, otuz müň adamy ölümden halas etdigiňiz bolar. Onsoňam meniň berjegimden başga-da soltan Masut siziň ýedi arkaňzy ýere degmez ýaly eder. Oýlanyp görүň, hem sogap, hem uly baýlyk.

«Söwdagäriň» sözleri gulamlary çyny bilen oýlandyrdy. Harunyň goşunynda özleriniň hem dogan-garyndaşlary bar. Olar bilen özleriniň hem Horasandan sag-aman dolanyp geljekleri güмана... Eger şu işi gizlinlikde edip bolsa, hiç kim bulardan şüphe etmez. Onsoň bütin ömrüne ýetjek baýlyk... Bu pikirleri olary «söwdagäriň» teklibini kabul etmäge ündedi. «Söwdagär» içерki otaga girip, iki sany daşy zer nagyşly haltajyk alyp çykdy-da, olary gulamlaryň öňüne oklady.

– Bular hamyr ujundan petir diýen ýaly. İş bitensoň ýene iki şunça alarsyňz-diýip söwdagar gulamlary ynandyrdy.

***

Gulamlary «söwdagäriň» aýdan haýyr bilen sogabyndan başga daşy zer nagyşly haltajyklardaky tylla teňneler herekete girizipdi. Wagt gjäniň ýaryndan agypydy. Daň atandan aşsama çenli ýol söküp gelen adamlar süýji ukudady. Harunyň çadyrynyň öňündäki iki sakçy hem ırkılıp otyrды. Gulamlar şu amatly pursatdan peýdalanyп, çadyryň arka tarapyndan hanjar bilen dikligine dilip, aýak ujunda girdiler-de, Haruny dynçlap çykdylar.

Patışanyň öldürilenligi daň atandan soň mälim bolup, goşunda alasarmyk, bulam-bujar ýagdaý döredi. Harunyň inisi Handanyň

katyly* tapmak hakyndaky berk talaby boýunça birini tutup getirdiler. Gorkusyna dili tutulyp, idilli gepläp hem bilmedik ol biçäräni Handanyň buýrugy bilen deň ikä bolüp taşladylar. Gulamlar patyşanyň ýakyn adamlary bolansoň ilki olardan hiç kim şübhelenmedi. Emma soň geçirilen düýpli teftişin netijesinde hakykat ýüze çykaryldy. Katyllygy eden gulamlara Gaznadan berlen altynlary sowmak nesip etmedi.

***

Soltan Masut göz öňünde tutan maksadyna ýetdi. Emma ol Harundan dynany bilen Horezmden hatyrjem bolup bilmeli. Agasynyň ýerine soltandan ygtyýarsyz tagta çykan Handan gaznalylaryň Harundan hem beter duşmanyna öwrüldi.

Soltan Masut indi bu duşmanyndan hem dynmak üçin çäre gözläp başlady. Onuň kakasynyň döwründen bäri hyzmatda gelýän bir dana geňeşdary bardy. Soltan Mahmyt ony käbir wezirlerinden hem ileri tutýardy. Masut ony özüne kän bir egilibermeýäni üçin halamasa-da, kakasynyň göreldesine eýerip, oňa sarpa goýýardy. Soltan Horezmlı mesele barada şu geňeşdaryna maslahat saldy.

-Möwlana, Siziň bilişiňiz ýaly jaýy jennet Pederi büzürükwarymyzdan bize miras galan Horezminiň özümüz bellän emiri bize tabynlykdan yüz öwürip, adymzy hütbeden aýyrdы. Munuň üstesine biziň garşymyza goşun tolap ýörüše çykdy. Allatagala onuň bu işlerini hoş görmedi, öz gulamlary tarapyndan öldürildi. Indi onuň ýerine bizden bidin tagta çykan Harunyň inisi Handan agasyndan hem beter duşmanymyza öwrüldi. Indi näme etmeli, Horezmine goşun çekmelimi, ýene gan dökmelimi? Siz näme maslahat berýäňiz.

-Kyblaýy älem, Horezmine Siziň goşun çekmegiňiz hökman däl. Siziň üçin Jendiň hökümdary Sha Mälik goşun çeker.

Geňeşdaryň bu gepine geň galan Soltan:

-Siz onuň goşun çekjekgini nirden bilýäňiz?-diýdi.

-Siz Horezmini onuň tabynlygyna berýänligiňiz barada bir resminama gönderseňiz, bolany, başga zat gerek däl. Geňeşdaryň pikiri soltanyň göwnünden turdy. "Kelläň gowy işleyär garry köpek" diýip goýdy içinden. Emma şuňa aklynyň çatmanyny

bildirmejek bolup, derhal makullamady. Aradan bir gün geçip, geçmişen geňeşdaryň aýdan resminamasyny taýýarlap, bir salamnama bilen Jende iberdi. Namada Şa Mälige özünü dynçlykperwer edip görkezmek üçin ilki ilciler arkaly parahatçylyk ýoly bilen Horezmini tabynlygyna almagy maslahat berdi.

Resminamany alan Şa Mäligiň gökdäki dilegi ýere düşdi. Ol köpden bări Horezmine, onuň baý we ajaýyp paýtagty Gürgenje göz gyzdyryardy. Ol kanuny hökümdar soltan Mesudyň resminamasyny ellerine berip, mertebeli adamlardan üç kişini ilci edip, ýanynda nökerleri bilen Gürgenje iberdi.

Ilciler Handanyň agasynyň ölümü hem-de Horasana paşmadyk ýörüş zerařly çekýän ezýetini ýüregine sygdyryp bilmän, kimdendir delalat isleýän mahaly geldiler. Handan olary bir döwletli teklip bilen gelendirler öýdüp, gowy kabul etdi. Hormat-hezzetden soň habaryny aýtmak pursaty gelende ilcileriň baştutany ýerinden turup Handanyň oturan tagtynyň öňüne bardy, tabsyryga görä diňe adyny aýdyp ýzlendi:

-Muhterem jenap Ysmaýyl Handan, Siziň hem, biziň hem kanuny hökümdarymyz Soltan Masut hezretleri Horezmini Jendiň tabynlygyna berenligi hakynda ine şu permany iberipdir -diýip, ilci resminamany Handana iki elläp uzatdy-da, sözünü dowam etdirdi. – Soltanymyz iki ýurt goşulyp, bir güýçli döwlet bolsa hiç kes oña hüjüm etmäge milt edip bilmez, diýen pikir bilen bu haýyrly işi edipdir.

Resminama göz gezdirýärkä aňyrsyndan inip gelen gazabyny zordan jylawlap oturan Handan::

-Aýdyp boldyňyzmy gepiňizi?-diýip, gaharly gürledi. – Eger maksat iki ýurdy goşup, bir güýçli döwlet gurmak bolsa, Jendi Horezminiň tabynlygyna geçirse bolmazmy?

Ilci Handanyň kinaýasyna düşünmedimi nämemi:

-Resminamada Horezmini Jendiň tabynlygyna diýip ýazylan, şonuň üçin Siziň aýdanyňyz bolmaz-diýdi.

-Onda bu-da bolmaz!-diýip, Handan elindäki resminamany iki bölüp, zyňyp goýberdi.

Ilci patyşa men diýip tagtda oturan adamyň özünü tutup bilmän, beýle gödek hereket edenine gorkyp, ony beýikläp gepledı:

– Aly Hezret, biz meseläni parahatçylyk ýoly bilen çözmek

maksadynda huzuryňza gelipdik. Bolmady. Indi Siziň beýle jogabyňza soltan Masut näme diýer...

-Soltan Masut biziň üçin hiç kim! Biz bir eýýam Gaznanyň tabynlygyndan çykdyk. Horezmin garaşsyz, özbaşdak döwlet! Size jogap, ýurdyňza gaýdyberiň-diýip Handan ýerinden turup, tagtyň arka tarapyndaky gapa girip gitdi.

Ilciler özlerine beýle hormatsyzlyk edilenine bir hili bolup, bu ýerden tizräk ugranlaryny kem görmediler.

Handan indi Şa Mäligiň gyş düşüp, derýa doňan badyna üstüne goşun çekjegini bilyärdi. Goşun çeker ýaly ýagdaýda derýanyň doňmagyna entek wagt bar. Şu wagtdan peýdalanyп, gowy taýýarlyk görülse, Şa Mälükden ýeňilmezjegine ynanýardy.

Şa Mälük ilcileriň getiren habaryny diňläp, aýy ýylgyrdy:

– Men Handanyň jeňsiz-jedelsiz boýun egmejegini bilyärdim, ýöne sizi soltanyň islegi boýunça iberipdim. Indi Horezmine goşun çekmeli bolýar. Soltandan hem on-onbäs müň serbazdan ybarat ýardam soramaly.

Şa Mälük bu gelen kararyny soltana mälim etmek için nama bilen çapar iberdi.

Soltan Masut Jentden gelen çaparyň getiren namasy bilen tanyşanyndan soň geňeşdarynyň nägadar övdengörüji adamdygyna ýene bir sapar ynanç hasyl etdi.

***

Derýa mazaly doňandan Şa Mälük Horezme goşun çekdi. Gyşyň şatlama sowugynda Asyb düzliginde üç günlär aldym- berdimli söweş gitdi. Horezmlileriň ýeňilmezligi hem mümkindi. Emma Gaznadan Şa Mälige kömek üçin iberilen leşgeriň ýetip gelýänligi hakyndaky habar Horezmiň leşgerini ruhdan düşürdi. Goşunda jebislik gowşady. Bu ýagdaýda dönükligiň ýuze çykmagyndan howatyrlanyп, Handan ýeňlenini boýun alyp, söweşi togtatdy-da, assa gaçan namart diýip, ýakyn adamlary bilen seljuklara tarap, at saldy.

Şa Mälük hiç bir garşylyksız Gürgenji eýeledi. Onuň öňünden ilata aman diläp, duz-çörek bilen çykan ýaşulylar, oňa uzak ýyllar adalatly höküm sürmegine doga-dileg etdiler.

Şa Mälük horezmşalaryň köşgüne girip, altyn çagylyп nagyşlanan

tagta gözü düşende bir salym iňkise batdy. "Kımler oturmady bu tagtda, kimlerden galmadı ol. Eger oňa dili-zyban bitäýse: "Beýdip men elden-ele geçip, her kimiň aşagyna bir düşenimden, döwüp oda ýakanlary gowy meni!" diýerde ol.

Şa Mälük bu tagtda özüne-de köp oturmak miýesser etmejegini ýüregi duýdumy nämemi tagta geçip oturmady, aşakda ýerleşdi. Onuň bu bolusyny öz adamlary hem , täze hökümdara hyzmat etmäge gelen gürgençliler hem bir hili geň gördüler. Sha Mälük özüne tagzym edip, dik duran adamlar hem oturanlaryndan soň, giň eýwanyň içine göz aýlady. Özüniň tabşyrmagyna görä öň hatarda gürgençliler, olaryň yzynda öz adamlary oturdylar. Ýurt eýelerine bu ýasama hormat fatyhlaryň özlerini gowy görkezmek üçin ulanýan hileleriniň biridi. Sha Mälük sözünü ilki horezmlilere ýüzlenmek bilen başlady:

– Muhterem Horezminiň asylzadalary, Gürgenji azymyň sarpaly kethudalary! Biz ýurduňza öz ygtyýarymyz bilen däl, kanuny hökümdarymyz soltan Masudyň buýrugy bilen geldik. Size mälimki, Horezmin hem Gaznanyň tabynlygyndaky ülkeleriň biri. Häzirki soltanyň pederi jaýy jennet soltan Mahmyt hezretleri näçe müň gurban berip, Horezmini aldy. Özüniň iň ýakyn hajyby Altyntaşy oňa emir belledi. Kakalaryndan soň tagta çykan ogullary Harun hem Handan hem soltana dönüklik etdiler. Haruny soltan Masudyň özi perman bilen kanuny hökümdar edip bellän bolsa, Handan soltanyň ygtyýarysyz bikanun tagta çykdy, agasy ýaly ol hem Gaznanyň duşmanyna öwrüldi.

Şonuň üçin soltan Masut Horezmini Jende berdi. Emma biziň meseläni parahatçylyk ýoly bilen çözmekçi bolup, iberen ilçilerimize Handan ret jogabyny berenden soň, goşun çekmeli boldy. Şeýdip, soltanyň islegi wysal boldy. Indi onuň adyny hutbede dikeltmeli...

Şa Mäligiň köşkdäki çykyşyndan soň ady hutbä goşulan soltan Masudyň özi bu mahal bakyýete göç edipdi. Onuň seljuklar bilen Daňdanakandaky söweşi şowsuzlyga uçrap, Horasany elden gidireninden soň şeýle bolupdy.

Daňdanakanda gaznaylaryň üstünden ýeňiş gazanan seljuklar Sha Mäligi hem Horezmde köp oturtmadylar. Sene 435-nji hijride seljuklar Gürgenji eýelediler. Sha Melik Eýrana gaçdy.

Şeýlelikde jepakeş Horezm elden-ele geçip, soňunda seljuklara tabyn boldy»...

---

*Hajyp – geňeşdar. Taryhy proza